

RECENSIES & SIGNALEMENTEN

DE IJZERBEDEVAARTAFFICHES

NICO VAN CAMPENHOUT

100 jaar IJzerbedevaarten in affiches,
1920-2020,
Antwerpen, Peristyle, 2021, 191 pp.,
ISBN 9789082684063



In 2001 woonde ik – samen met historicus en Groenpoliticus Björn Rzoska – de IJzerbedevaart bij in het gezelschap van een geïnteresseerde Nederlandse historica. Na afloop evalueerde zij het gebeuren, dat zij met een zekere empathie had beleefd, als “een licht demagogische be-

doening”. Kunsthistoricus Karl Scheerlinck, een van de auteurs die een bijdrage leverden aan het onlangs uitgebrachte boek *100 jaar IJzerbedevaarten in affiches, 1920-2020*, omschrijft het treffen in de schaduw van de IJzertoren in Diksmuide als “de jaarlijkse hoogmis van Vlaamse waarden, met haar terugkerende rituelen maar bovenal met haar vlammend sermoen, steevast doorspekt met klachten over te weinig en eisen om veel meer”. Een andere medewerker aan deze bundel, historicus Luc Vandeweyer, noemt de IJzerbedevaart “een van de belangrijkste politieke massamanifestaties van de vorige eeuw” in België, met de IJzertoren als “het ankerpunt waarrond de brede Vlaamse beweging zich manifesteerde”. Drie terechte en correcte uitspraken, die bovendien complementair zijn. De IJzerbedevaart was decennialang een massagebeuren, een jaarlijks treffen van de verzamelde Vlaamse beweging en een forum waar hooggestem-

de, en bijgevolg niet altijd even genuanceerde, toespraken over Vlaamse achterstelling schering en inslag waren.

De eerste IJzerbedevaart, in 1920, was een hulde aan het graf van de Vlaamsgezinde kunstenaar Joe English (1882-1918), die als dienstplichtig militair de Eerste Wereldoorlog had meegemaakt en die tijdens de laatste oorlogsmaanden was overleden aan een gesprongen appendix. Datzelfde jaar werd het IJzerbedevaartcomité opgericht, dat enkele jaren later grond kocht in Diksmuide als vaste locatie voor het jaarlijkse evenement en waar in 1930 ook de IJzertoren werd ingewijd. Nadat al enige tijd de klemtoon geleidelijk meer was komen te liggen op het universeel pacifisme en het Vlaams(gezind) karakter steeds minder werd geëxpliciteerd, vormde de koppeling aan de 11 november-herdenking vanaf 2013 de facto het einde van de “IJzerbedevaarten van weleer”. Ondertussen hadden jarenlange (ideologische) spanningen er in 2003 toe geleid dat de radicale Vlaams-nationalisten van rechtse signatuur hun eigen weg waren gegaan en sindsdien elk jaar een IJzerwake organiseren in Steenstrate.

“Een goede affiche [is] een teken aan de wand. Ook als zij afgerukt wordt, blijft er iets van hangen”, zo stelde journalist en publicist Gaston Durnez (1928-2019) het ooit. Dat citaat vormde voor het ADVN| archief voor nationale bewegingen (Antwerpen) het uitgangspunt voor een publicatie over een eeuw IJzerbedevaartaffiches, die in de inleiding wordt getypeerd als “een bladerboek, ingeleid door essayistische bijdragen”. Afgezien van de tekst van Pieter Jan Verstraete over de IJzerbedevaarten tijdens de Tweede Wereldoorlog, getuigen alle stukken elk op

hun manier van de kritische instelling, al dan niet vanuit een zekere affiniteit, die kenmerkend is voor de wijze waarop Vlaamse historici vandaag omgaan met de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Net zoals met andere thema's trouwens. Die benadering getuigt van een intellectuele volwassenheid, die mede het gevolg is van de emancipatie in de breedste zin van het woord – met dank aan onder meer de Vlaamse beweging – van de regio waar zij geboren werden en hun historisch onderzoek verrichten. Zoals de revendicatieve IJzerbedevaarten, is ook de geëngageerde flamingantische geschiedschrijving goeddeels geschiedenis geworden. Met het essay 100 jaar IJzerbedevaarten. Een bewogen geschiedenis van een massagebeuren in een notendop toont Luc Vandeweyer hoe geschiedenis (van de Vlaamse beweging) behoort te worden geschreven, niet iconoclastisch maar evenmin verhullend.

De opeenvolgende IJzerbedevaartaffiches weerspiegelen tot op zekere hoogte de evolutie van de artistieke smaak en inspiratie gedurende de voorbije honderd jaar, maar tonen vooral hoe constant de Vlaamse symboliek en retoriek tegelijk bleef. Vandaar dat historicus Kasper Swerts, een specialist inzake de geschiedenis van nationale bewegingen in hun internationale context, specifiek focust op de affiche van de editie van het rebelse jaar 1968, die *“stilistisch brak met haar voorgangers”* en waarop *“noch de IJzertoren, noch de heldenzerkjes”* werden afgebeeld. Die atypische aanpak vormde overigens slechts een intermezzo en geen aanzet tot inhoudelijke en vormelijke vernieuwing.

Alle affiches uit die periode worden in 100 jaar IJzerbedevaarten in affiches, 1920-2020 afgedrukt, inclusief de basisgegevens ervan, onder andere de naam van de ontwerper. Over drie van die beeldende kunstenaars – Jos De Swerts (1890-1939), Luc Verstraete (1928-2008) en André Sollie – werd een beknopte biografische notitie opgenomen,

naast een aantal thematische hoofdstukjes over iconische emblemen zoals de blauwvoet en het Keltisch kruis. Alles samen is deze verzamelbundel een geslaagd voorbeeld van hoe tekst en beeld elkaar kunnen aanvullen en versterken, met een geslaagde historisch-vulgariserende monografie als eindresultaat.